

גלית כהן

המשרד להגנת הסביבה

ים המלח מחפש כיוון | צילום: דורון ניסים

[תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדיון המלא](#)

עתיד ים המלח וסביבתו

גיליון אביב 2011 / כרך 2(1)

2 בינואר, 2011

חזון הוא ראייה ארוכת טווח ולרוב חיובית שכן הוא מתייחס לאופן שבו אנו מתארים מצב עתיד שאנו שואפים אליו. בנושא ים המלח יש להתייחס לשלושה טווחי זמן – מיד, בינוני וארוך – שנגזרים מניתוח המצב הנוכחי.

מצבם של ים המלח ושל האגן כולו מושפע מהחלטות מדיניות. לאורך המאה האחרונה הוסטו מים שפירים שזרמו אל ים המלח לטובת שתייה, חקלאות ושימושים נוספים לאוכלוסייה באזור (לישראל אך גם לירדן, ללבנון ולסוריה). לכן, כל חזון חיובי לאזור חייב להביא בחשבון הזרמת מים לייצוב המפלס או אף השבת המפלס לרמתו בשנים קודמות.

על פי תחזית צורכי המים באזור שנובעת מהעלייה הדמוגרפית, ממצב מאגרי המים ומשינויי האקלים המתרחשים והחזויים, נראה כי מי ים המלח ימשיכו להזרמת מים לים המלח. יחד עם זאת, למרות כל המחקרים שנערכו עד היום בנושא תעלות הימים בתוואים השונים, השאלות המרכזיות להשלכות הסביליות-אקולוגיות על ים המלח עצמו טרם נענו. עדיין לא ברור אם הזרמת מי ים בהיקף הנדרש לייצוב המפלס (לפחות כ-800 מלמ"ק)^[1] תועיל מבחינה סביבתית או תגרום לאסון אקולוגי בלתי הפיך שיהיה גרוע יותר מתרחיש 'עסקים כרגיל'.

בחינת ההיתכנות לתעלת הימים הנערכת בימים אלו בהובלת הבנק העולמי נמצאת בשלבים אחרונים. נראה כי גם כאן השאלות המרכזיות לגבי ההשלכות על ים המלח לא יקבלו מענה מלא. לאור האמור לעיל נראה כי בטווח המדי והבינוני יש סבירות גבוהה ביותר לתרחיש של 'עסקים כרגיל'.

במסמך מדיניות לעתיד ים המלח^[1] ניתחנו את תרחיש 'עסקים כרגיל' ולהלן תמציתו:

קצב הירידה של מפלס ים המלח בשנים הבאות יהיה כמטר אחד בשנה. לפיכך יגיע מפלס הים בשנת 2025 לכ-440 מטר מתחת לפני הים. המפלס ימשיך לרדת גם בשנים הבאות, ובתוך כ-200 שנה ישתרע הים על שטח של כ-450 קמ"ר לעומת 650 קמ"ר כיום, וכ-1,000 קמ"ר בתחילת המאה הקודמת. לא צפוי שהים ייעלם, גם אם לא יינקטו פעולות לשינוי מאזן המים

הגירעוני באגן.

ירידת מפלס הים גוררת שינויים מתמידים במיקום קו החוף ומשפיעה על יציבות תשתיות כמו מבנים, כבישים, גשרים ושטחי חקלאות. נוסף על כך נפגמת האטרקטיביות התיירותית בשל התרחקות משמעותית של קו המים ממקני תיירות ומדרכי גישה. סוגיות אלו מצריכות היערכות מחודשת, התואמת את התנאים המשתנים ואת השלכותיהם.

המפעלים לניצול מלחי ים המלח, בישראל ובירדן, מפיקים תועלת כלכלית מהשינויים שהתרחשו עד כה ומאלה הצפויים בעשרות השנים הבאות. עליית מליחות הים מביאה להגברת יעילות תהליך מיצוי המלחים, והרווח הכלכלי עולה בהתאם. התנאים הטבעיים באגן הדרומי וקיום ברכות האידוי בו מכתיבים התנהלות שונה לעומת המתרחש באגן הצפוני. תחזוקת ברכות האידוי של המפעלים מאפשרת את קיומה של תשתית מלונאות מפותחת לחופיהן. עם זאת, הצטברות שכבת מלח בעובי של כ-20 ס"מ לשנה על קרקעית הברכות, גורמת לעלייה מתמדת במפלס המים בברכות, דבר המאיים על התשתיות ועל המלונות. מבחינה סביבתית נראה כי הפתרון הטוב ביותר באזור הדרומי הוא קציר של המלח המצטבר על הקרקעית, דבר שיביא לפגיעה פחותה במשאבים ובסביבה באזור.

כל השותפים לעריכת מסמך המדיניות לעתיד ים המלח סבורים שהתהליכים הנוכחיים והסיכונים הנגזרים מהם יימשכו לפחות 20-30 שנה. עם זאת, יש להיערך גם לטווח הארוך יותר, שמעבר ל-30 השנים הבאות, ולבחון אפשרויות לשינוי המגמה של ירידת המפלס, בחלופות שונות. ייתכן שבעתיד הרחוק תהיה אפשרות להזרמת מים שפירים בחזרה אל ים המלח בתנאים כלכליים-פוליטיים אחרים שאולי ישררו באזור.

הבנת המצב הקיים, תוצאותיו והשלכותיו, מהווה בסיס לחשיבה מחודשת ולהתוויית עקרונות וכיווני פיתוח ביחס לעתידם של חופי ים המלח בהתאם לתנאים המשתנים. לכן ההמלצה המידית של מסמך המדיניות הייתה עריכת תמ"א 13 חדשה לחופי ים המלח. התכנית שאכן נערכת בימים אלה מובלת על-ידי משרד הפנים (כמו מרבית תכניות המתאר הארציות), והמשרד להגנת הסביבה מיוצג בוועדת העורכים ובוועדת ההיגוי. אנו מקווים שהתכנית תאפשר שמירה ושיקום מיטביים של שכיית חמדה זו יחד עם המשך מפעל ההתיישבות והפיתוח באזור.

לסיכום, המשרד להגנת הסביבה רואה בסוגיית ים המלח סוגיה סביבתית-ציבורית ממדרגה ראשונה. נציגי המשרד נוטלים חלק פעיל ביותר בכל הפעילויות הקשורות לימה, במטרה שהמדיניות שתקבע בעתיד תהיה מתוך תפיסה סביבתית ולא רק מתוך תפיסה של פיתוח כלכלי ושל מענה לצורכי המים של האזור.

מקורות

1. המשרד לאיכות הסביבה ומכון ירושלים לחקר ישראל. 2006. מסמך מדיניות: אגן ים המלח הערכת מצב ומשמעויות לעתיד בתנאים של המשך ירידת המפלס. ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל.